

ŘÁD ZLATÉHO ROUNA

(francouzsky *Ordre de la Toison d'or*, latinsky *Ordo aurei velleris*) je rytířský řád, založený roku 1430 a jako spolek rytířů organizovaný po vzoru duchovních rytířských řádů. Později byl stále více privilegovaným a byl udělován velmistrem jako odměna za zásluhy.

Řádový odznak je odlitý ze zlata, váží 100 až 150 gramů a je trojdílný. Tvoří jej: Zlatá beráncí kůže, to jest huňaté nestříhané rouno. Hlava beránka je obrácena heraldicky doprava a nohy, dvě a dvě spojené, visí vždy dolů. Hlava je otočená rovněž doprava, buď z profilu, v tom případě je vidět pouze levý roh, který bývá spirálovitě zatočený a vroubkovaný, nebo v poloprofilu, přičemž je nahoře patrná ještě část pravého rohu. Oko bývá štěrbinové, přivřené. Rouno je na hřbetě projmuto (přepásáno) svisle orientovaným ouškem, jímž je provlečeno očko k zavěšení na 2. článek, nebo na řetěz. Druhým článkem je křesací kámen, smaltovaný černě s bílými tečkami. Po stranách má červeně smaltované plaménky. Symbolizuje moment křesání jisker a vzplanutí plamene. Popsané články jsou převýšeny zlatou křesací ocílkou, která má na spodním pásku drobný reliéf Jásona v boji s drakem a na rubu výjev z plavby argonautů. Zepředu je na

kulatých drždlech ocílky řádová devisa v latině: *PRETIUM LABORUM NON VILE* (Odměna za námahu ne nepatrná). Na rubu nápis *NON ALIUD* (Ne jinak). Řádový odznak byl až do 16. století jednoduchý. **Řetěz** se nazývá kolana. Skládá se ze 28 zlatých křesacích kamenů, pokrytých černým emailem s bílými tečkami. Z kamenů na obě strany šlehají krátké zlaté, červeně smaltované plaménky. Mezi křesadla jsou vloženy dvojice navzájem spojených ocílek, po obou stranách mají dvě ouška k pohyblivému připojení na křesadla. Kolana byla až do

vlády císaře Karla V. jediným řádovým odznakem a rytíř byl povinen ji nosit za všech okolností. Karel V. rozhodl, že řetěz pro svou velkou váhu bude vyhrazen ke slavnostním příležitostem a nahrazen červenou hedvábnou stuhou. Kolana se nenosí na krku, ale na ramenou; aby neklouzala, přišívaly se na kabát úchytky (knoflíčky). Individuální doplnění kolany o jehlancový drahokam nacházíme na portrétu císaře Maxmiliána I. z roku 1518. Udělený odznak zůstává majetkem rytíře, kolana je jen propůjčena a po smrti se musí vrátit řádu. Kromě tohoto odznaku existují jednoduché miniatury dekorace, které si každý rytíř pro běžné nošení dal zhotovit sám, a proto se mohou od vzoru v detailech odlišovat. **Potence** je zlatý erbovní řetěz, který se od kolan rytířů liší třemi pásy (vnější má délku 143 cm, vnitřní 98,8 cm). Spodní pás tvoří kolana, dva horní pásy se skládají z dvojstranných destiček se smaltovanými erby žijících nositelů řádu. Potenci zavedl roku 1517 španělský král Karel V., v roce 1541 čítala 51 destiček. Destičky jsou výměnné. Dochovaný exemplář pochází z let 1517–1700 a je řádem zapůjčen do expozice Světské klenotnice ve Vídni. **Řádový oděv** (kroj, ornát) tvořil červený sametový talár a červený plášť se širokou bordurou, s pásem zlatě vyšívaných odznaků a s bílou hedvábnou podšívkou. K nim náležel *chaperon*, měkký klobouk z červeného sametu, s měkkou úzkou krempou a 165 centimetrů dlouhou sametovou stuhou, zvanou *cornette*.

K ornátu patří červené punčochy (z portrétů řádových rytířů 16.–18. století známe také bílé punčochy), a kožené boty na vysokém podpatku. Se zavedením módy paruk se po polovině 17. století klobouk přestal nosit a v 19. století jej nahradil tuhý klobouk nového střihu se širokou krempou, ale kromě vzácných portrétů panovníků se kroj přestal užívat a jeden vídeňský exemplář z let 1712–1755 je jako památka deponován ve Světské klenotnici ve Vídni. Řád zlatého rouna je určen výhradně katolíkům, a proto k ceremoniálům udělení řádu a slavnostním shromážděním patřily bohoslužby, k nimž se dochoval cenný gotický mešní ornát a gotický oltářní kříž francouzské provenience, s erbem zakladatelova otce, burgundského vévody Jana z Berry, vše uložené ve vídeňské klenotnici. **Dějiny.** Řád zlatého rouna

založil burgundský vévoda Filip III. Dobrý (1396–1437) 10. ledna roku 1430 u příležitosti svého třetího sňatku s portugalskou princeznou Isabelou. Název měl připomínat starořeckou báji o Iásonovi a Argonautech, kteří během dobrodružné a nebezpečné výpravy získali rouno až v Kolchidě na východním pobřeží Černého moře. Vévoda Filip zde narážel na svůj plán zorganizovat protitureckou výpravu do Sýrie, která by odčinila krvavou porážku křesťanů u Nikopole roku 1396. Zlaté rouno ale odkazovalo také na osudy Gedeona, který podle Starého zákona požádal Hospodina o kožešinu (rouno) jako znamení svého vítězství nad nepřáteli. Kruciata se sice nikdy nekonala, ale Filip Dobrý, jenž vyrůstal v prostředí, oslavujícím křížové výpravy, ideu založení rytířského řádu nikdy neopustil. Vhodná záminka se mu údajně naskytla až na konci 20. let 15. století, kdy mu měl být udělen

anglický Podvazkový řád. Filip však váhal s jeho přijetím, protože s udělením byla spojena přísaha, která by z něj natrvalo udělala spojence Anglie. Aby byla nalezena dostatečná omluva, prohlásil burgundský vévoda, že má v úmyslu založit vlastní rytířský řád. Podle tehdejších zvyklostí totiž nebylo členství ve dvou řádech možné. Omluva byla přijata a nejbližší vhodnou chvílí pro založení řádu Zlatého rouna se stala Filipova svatba s Isabelou Portugalskou 7. ledna 1430 v Sluys. Po nákladných oslavách pořádaných v Bruggách následovalo 10. ledna přijetí prvních 24 rytířů, příslušníků nejmocnějších burgundských šlechtických rodů. Jak bylo proklamováno, řád byl založen jak k oslavě Panny Marie a svatého apoštola Ondřeje, tak z důvodu podpory rytířských ctností. Zlaté rouno zůstalo burgundským rodinným řádem až do vymření zdejší panovnické dynastie Karlem Smělým roku 1477. Podle 65. kapitoly řádových statut přešlo následně velmistrovství na rakouského arcivévodu Maxmiliána, manžela dědičky Burgundska Marie, který byl do úřadu uveden 31. dubna 1478 v Bruggách. Po něm byli velmistry všichni panovníci z rodu Habsburků, jmenovitě z jeho starší španělské linie. Zásadní zlom ve vývoji řádu nastal 1. listopadu 1700, kdy zemřel Karel II., poslední Habsburk na madridském trůně. Následně vypukl spor o velmistrovství mezi příslušníky rakouské linie habsburské dynastie, kteří si je nárokovali z důvodu příbuzenství, a Filipem V. z Bourbon-Anjou, jenž usiloval o hodnost velmistra z titulu designovaného španělského krále. K dohodě se nikdy nedospělo, přestože se o záležitostech Zlatého rouna jednalo na kongresech v Utrechtu roku 1713, v Cambrai roku 1724 i v Cáchách roku 1748. Od roku 1701 tak existují dva řády Zlatého rouna – rakouský a španělský. Ve Španělsku se postupem času jeho udělení stalo mnohem liberálnějším a získávali jej dokonce nekatolíci, což byl jeden z důvodů, proč habsburský a později habsbursko-lotrinský rod existenci španělské řádové větve nikdy neuznal.

Statuta a organizace řádu. Statuta řádu byla vyhlášena na první řádové kapitule v Rysselu (dnes Lille) 22. listopadu 1431. Počet rytířů byl omezen na 31, ale za Karla V. se toto číslo zvýšilo na 51 a za Filipa IV. na 61. Třebaže později byla početní omezení zcela zrušena, byl řád Habsburky vždy udílen velmi vzácně (o udílení španělskými Bourbony to ovšem neplatí). Zlaté rouno má, podobně jako duchovní řády, vládu tvořenou úředníky, kteří nemusí být rytíři řádu. V jejím čele stojí kancléř, původně volený z řad vysokého duchovenstva, jenž opatruje řádovou pečeť a připravuje a řídí zasedání kapitul. Dalšími členy jsou pokladník, který se stará o finanční záležitosti, organizaci slavností a zajišťuje výrobu řádových dekorací, oděvů a diplomů potvrzujících členství v řádu a dalších písemností, a písař obstarávající řádovou administrativu. Do písařovy kompetence náleží také kontrola bezchybného šlechtického původu jednotlivých rytířů. Zvláštní pravomoci měl herold nazývaný Zlaté rouno (*Toison d'or*), řádový ceremoniář, jenž se dříve zabýval také zahraničními záležitostmi a mohl být pověřován diplomatickými misemi. Jeho odznakem je řádový řetěz doplněný 52 smaltovanými znaky rytířů a velmistra (tzv. *potence*). Úředníci nejsou (či lépe nemusí být) rytíři řádu. **Přijímání do řádu.** Přijímání (původně volba) rytířů spadala nejprve do kompetence shromáždění všech rytířů, tzv. řádové kapituly. Té předsedal velmistr řádu, tedy Filip Dobrý a jeho nástupci. Velmistr ale neměl původně žádná zvláštní privilegia. Náleželo mu stejné hlasovací právo jako ostatním a rozhodoval jen při rovnosti hlasů. Proto také mohlo dojít k situaci, kdy byl nový rytíř přijat proti vůli velmistra. Aby tomu bylo zabráněno, přenesl roku 1577 španělský král Filip II. roku 1577 právo jmenovat nové rytíře výlučně na sebe a své nástupce. Filip II. také zrušil řádové kapituly a dosavadní společenství rytířů tím změnil na osobní vyznamenání (světský řád) udělované panovníkem. Všechny ostatní rituály a předpisy ale zůstaly zachovány. **Specifika rakouského řádu.** Výlučnost rakouského Zlatého rouna byla dána i poměrně malým počtem (potenciálních i skutečných) příjemců řádu. Původní statuta zakazující rytířům řádu přijmout jiný řád a odmítající členství duchovních osob ztratila platnost během 18. století, ale ostatní předpisy zůstaly většinou zachovány dodnes. Rakouští arcivévodové tak získávali řád při dosažení plnoletosti, ovšem korunní princ se stával rytířem Zlatého rouna již po narození. Základní podmínkou pro udělení řádu byla samozřejmě příslušnost ke katolické církvi. Na rozdíl od rytířských řádů (Johanitů či Německých rytířů) nemuseli kandidáti prokazovat svůj starošlechtický původ, tedy několik generací šlechtických předků po otcově i matčině linii, ani příslušnost k vyšší šlechtě, a řád tak teoreticky mohl být udělen každé osobě, která si svou veřejnou činností či službami panovníkovi získala veřejné zásluhy. V praxi však do roku 1918 mezi rytíři nacházíme výlučně katolické suverény, členy jejich rodin a příslušníky nejvyšší aristokracie – většinou knížata a hrabata, svobodným pánům byl řád udílen jen výjimečně a zejména ve starší době. Řádovým kancléřem byl od nástupu Františka Josefa šéf jeho kabinetní kanceláře. **Řád zlatého rouna v současnosti.** Po smrti posledního císaře Karla I. se protektorem řádu stal bratr Maxmilián (1895–1952), který zastupoval nezletilého následníka trůnu arcivévodu Ottu (1912–2011). Ten se oficiální hlavou rodu stal roku 1930 a tehdy také přijal funkci velmistra řádu. Postavení Zlatého rouna je zcela mimořádné, protože obecně není pokládáno jen za habsburský domácí řád, ale za zvláštní právnickou osobu, což roku 1953 uznala i silně protimonarchisticky orientovaná Rakouská republika. Na základě zvláštní dohody byl vzácný řádový archiv roku 1951 deponován ve vídeňském Domácím, dvorním a státním archivu (*Haus-, Hof- und Staatsarchiv*), ale nadále zůstává v majetku řádu. Současnou hlavou řádu je Karel Habsburský, řádovým dnem je stále 30. listopad. Řád byl udílen pouze mužům z rodů vyšší šlechty, osobám mimo panovnické rody až do konce 18. století poměrně vzácně, což platilo zejména pro jeho rakouskou větev. Od 19. století se výjimečně uděloval také ženám-panovnicím.

Hrabě Jan Rudolf Chotek byl roku 1808 vyznamenán Řádem zlatého rouna. Byl jediným synem Jana Karla Chotka z Chotkova (1704–1787) a jeho manželky Anny Marie Kotulínské z Kotulína. Od roku 1784 se věnoval správě veltruského panství (jako třetí majitel), které nadále zveleboval, a od roku 1798 **panství Bělušice a Nové Dvory** u Kutné Hory, kde nechal postavit empírový zámek Kačina. Působil jako česko-rakouský politik a úředník, rakouský ministr financí, nejvyšší purkrabí pražský a guberniální prezident v Čechách. Vykonával různé dvorské i ministerské funkce, byl mecenášem věd a umění. V Praze a v celé zemi stavěl silnice, nábřeží a parky. Byl 20. let předsedou Královské české společnosti nauk. Dne 18. března 1772 se ve Vídni oženil s hraběnkou Marií Sidonií Clary-Aldringen. Měl pět synů, kteří se prosadili v politice i armádě. Svoji kariéru začal v kanceláři strýce Rudolfa, nejvyššího kancléře, a ustanoven r. 1771 vládním radou, r. 1776 stal se dvorním radou a obdržel referát haličský. R. 1781 jmenován presidentem censury knih a r. 1782 místopředsedou komory finanční, kterýž úřad vystřídal ještě t. r. s kancléřstvím při česko-rakouské dvorní kanceláři. Vedle tohoto úřadu byl presidentem komisí k upravení roboty. Po smrti císaře Josefa II. jmenoval ho císař Leopold II. r. 1791 ministrem financí všech korunních zemí. Úřad zastával do r. 1792, kdy bylo ministerstvo financí opět spojeno s dvorskou kanceláří. Na to vystoupil hr. Chotek r. 1793 ze státní služby, ale r. 1802 byl opět císařem Františkem povolán do Prahy jako purkrabí a president čes. gubernia. Z Prahy byl Chotek povolán do Vídně jako konferenční ministr (1805-1810), kde zůstal až do rozpuštění státní rady v roce 1810. Na přání panovníka zůstal předsedou dvorní komise pro zhotovení politického zákoníku až do r. 1815. Jan Rudolf zemřel ve Vídni r. 1824, na základě jeho poslední vůle byl pohřben na hřbitově v Nových Dvorech, v roce 1829 byly jeho ostatky přemístěny do nově postavené rodinné hrobky.

Řád zlatého rouna, víte, odkud je toto foto??

Hádejte!

Eva Dítětová